શબ્દના શાગીર્દ નીવૃત્ત થાય છે ?

--તુષાર ભટ્ટ

ગુજરાતી ભાષાની અનોખી સેવા કરનાર મહેન્દ્ર મેઘાણી રીટાયર થવાના મુડમાં લાગે છે. ‘અરધી સદીની વાચનયાત્રા’ના ચોથા ભાગના પ્રકાશન પછી નાદુરસ્ત તબીયતના કારણે કલમ ટેબલ ઉપર મુકી દેવાની લાગણી વ્યક્ત કરી છે. એમને ૮૪ વર્ષ થયાં છે, આંખે તકલીફ છે. સતત પ્રવૃત્તીશીલ આયખું વટાવ્યા પછી મહેન્દ્રભાઈ વાચન, લેખન, પ્રકાશનની રજા માગવાના પુરા અધીકારી છે. પણ પછી વાચન વીમુખ થતા જતા આપણા જેવાનું શું?

જો કે આશાનું એક કીરણ તો છે જ.

હમણાં જ એમણે સંપાદન કરેલો વીવીધ લેખકોના ગાંધીજી વીશેના ત્રીસેક લેખોનો સંગ્રહ **‘ગાંધી-ગંગા’** પ્રકાશીત થયો. ‘ગાંધી-ગંગા’નો આ પહેલો ભાગ છે એવું કહેવાયું છે. આથી એવું ઈંગીત થાય કે બીજો ભાગ કે ભાગો આવશે.

વીશ્વમાં સેટેલાઈટ ટેલીવીઝનના આગમન સાથે, છપાયેલા શબ્દનું મહત્ત્વ ઘટવા લાગ્યું છે એવું મનાય છે. છપાયેલા શબ્દ પર થયેલા સાંસ્કૃતીક આક્રમણને ખાળવા આ એકલવીર વર્ષોથી અવીરત ઝઝુમી રહ્યો છે. આમ તો એ સુંદર ગુજરાતી લખી શકે છે, મૌલીક વીચારણા કરી શકે છે. વીશ્વવ્યાપી દૃષ્ટીબીંદુ રાખે છે અને ૮૪મે વર્ષે પણ સ્ફુર્તીથી કામ કરે છે. એના પીતા ઝવેરચંદ મેઘાણીની જેમ શબ્દને સમર્પીત શાગીર્દનું જીવન ગાળે છે.

સફેદ પાયજામો, રંગીન કુરતા અને ભુરી ટોપીમાં સજ્જ એવા આ માણસે જીવનના ૮૪મા વર્ષમાં પ્રવેશ કર્યો છે; પણ હજુ આજેય ૫૦૦ જણ સાંભળવાના હોય કે પાંચ, વીશ્વનાં અને ગુજરાતીનાં સારામાં સારાં પુસ્તકોનું રસપાન કરાવવા તે સતત પ્રવૃત્તીશીલ રહ્યા છે. ૧૯૨૩ની ૨૦મી જુને જન્મેલા મહેન્દ્ર મેઘાણીની બચપણમાં ખુબ ભણવાની ખ્વાહીશ હતી, ભણવા માટે અવીરત વાંચવું પડે, પચાવવું પડે. આજે પણ ખંતીલા વીદ્યાર્થીની અદાથી વાંચવામાં અને વાચન-માધુકરીમાંથી ગુજરાતીઓને સદ્‌વાચનની ટેવ પડે તે માટે શાળા, કૉલેજો અને યુનીવર્સીટીઓમાં પુસ્તકપઠન ગુજરાતભરમાં કરે છે. શાળાભ્યાસ ભાવનગર અને મુંબઈમાં કર્યો અને અમદાવાદમાં બે વર્ષ કૉલેજ કર્યા પછી સ્કૉલરશીપ મળી એટલે મુંબઈની એલ્ફીન્સ્ટન કૉલેજમાં ભણવા ગયા.

આ સાલ હતી ૧૯૪૨ની. જુનમાં કૉલેજમાં દાખલ થયા અને ઑગસ્ટમાં ‘ભારત છોડો’ની હાકલના પડઘામાં એ કૉલેજ છોડી નીકળી ગયા. નીખાલસપણે મહેન્દ્રભાઈ કહે છે, ‘દેશ ખાતર નીકળ્યો, દેશ ખાતર ભણતર છોડ્યું એ ખરું; પણ મને ભણવામાં રસ ન રહ્યો. વાંચવામાં ખરો. આથી હું પાછો કૉલેજ ન ગયો અને પછીનાં છ વર્ષ ઝવેરચંદ મેઘાણી જોડે એમના પત્રકારત્વનો મદદગાર રહ્યો.’

૧૯૪૮માં એક અન્ય ભાવનગરી, કૃષ્ણલાલ શ્રીધરાણી અમેરીકામાં કોલંબીયા યુનીવર્સીટીમાં અભ્યાસ કરી રહ્યા છે એમ જાણ્યું. ‘શ્રીધરાણી પાસે પ્રેરણા મેળવી હું અમેરીકા પત્રકારત્વનો અભ્યાસ કરવા ગયો. અમેરીકામાં હું પત્રકારત્વનું જેટલું ભણ્યો તેનાથીય વધુ ત્યાંનાં ત્રણ પત્રોમાંથી શીખ્યો. આ હતાં ‘રીડર્સ ડાયજેસ્ટ’, ‘ક્રીશ્ચીયન સાયન્સ મોનીટર’ અને ‘ન્યુયોર્ક ટાઈમ્સ’. હું સંયુક્ત રાષ્ટ્રસંઘ (યુનાઈટેડ નેશન્સ)થી પણ ઘણો પ્રભાવીત થયો. અવારનવાર હું એની કચેરીમાં જતો. ચર્ચાઓ સાંભળતો અને વીશ્વનાગરીક બનવાનાં શમણાં જોતો.’

‘રીડર ડાયજેસ્ટ મોનીટર અને ન્યુયોર્ક ટાઈમ્સનું મને લગભગ બંધાણ થઈ ગયું હતું. આ પત્રોમાંથી હું શીખ્યો કે સારું પત્રકારત્વ કોને કહેવાય.’ તેઓ આગળ કહે છે, *‘સારું પત્રકારત્વ એને કહેવાય, જે વાચકને માનથી જુએ. જે સમજે કે વાચક બુદ્ધીશાળી છે. તેની પાસે જાતજાતની વૈશ્વીક*

વાતો સમજવાની આવડત છે; પણ સમય, નાણાં કે બીજી સગવડો નથી. પત્રકારત્વનું કામ સારી વાતોનું દોહન કરી વાચકને પહોંચાડવાનું છે, જેથી આમઆદમીની જીંદગી વધારે વીચાર સમૃદ્ધ બને.'

આવા વીચારો લઈ મહેન્દ્રભાઈ ૫૦માં મુંબઈ આવ્યા અને રીડર ડાયજેસ્ટ ઢબનું **'મીલાપ'** શરુ કર્યું. વીવીધ સામયીકો અને દૈનીકોમાંથી સુંદર સાહીત્ય પસંદ કરી 'મીલાપ' મારફત ગુજરાતીઓને પહોંચાડ્યું. આ યજ્ઞ ૧૯૭૮સુધી ચાલ્યો. પછી નાણાંકીય અને બીજી અગવડોને કારણે 'મીલાપ' બંધ થયું. આમ તો મહેન્દ્રભાઈ નીસ્પૃહી; પણ આ વાત કરતાં એમના મૃદુ અવાજમાં વીષાદની થોડીક છાંટ પડે છે, 'મીલાપ શરુ થયું ત્યારે એના બે હજાર ગ્રાહકો હતા. બંધ થયું ત્યારે પણ એના બે હજાર ગ્રાહકો હતા !' આપણી પ્રજાની સંસ્કારરુચી પર આનાથી વધારે કરુણ અને વેધક કોમેન્ટરી બીજી કઈ હોઈ શકે?

વીશ્વના દેશો અને ભારતના લોકો એકબીજાને વધુ સારી રીતે સમજી શકે એ હેતુથી યુવાનોના આંતરરાષ્ટ્રીય આદાનપ્રદાનનો કાર્યક્રમ એમણે ઘણાં વર્ષ સુધી ચલાવેલો. ૧૯૫૧માં એ મુંબઈ છોડી ભાવનગર આવેલા. 'મારી ઈચ્છા તો ભાવનગર જીલ્લામાં કોઈ રેલવે સ્ટેશનવાળા ગામમાં રહેવાની હતી; પણ એ બર આવી જ નહીં.'

એમણે એક પુસ્તકભંડાર પણ શરુ કર્યો, જ્યાં વાચકોની અભીરુચીને પોષે તેવાં ઉત્તમ પુસ્તકો મળે. પુસ્તક પ્રકાશનની પ્રવૃત્તીનાં મંડાણ પણ કર્યાં. આજે ભાવનગરનો **'લોકમીલાપ પુસ્તક ભંડાર'** ગુજરાતનાં ઉત્તમ પુસ્તક ભંડારોમાંનો એક છે. **'લોકમીલાપ પ્રકાશન'**નું ગુજરાતી પુસ્તક પ્રકાશનમાં સૌથી મોટું પ્રદાન એ છે કે એણે શીષ્ટવાચનનાં પુસ્તકો ઓછી કીમતે લોકોને પહોંચાડવા પ્રયાસ કર્યો છે.

ઉત્તમ ગુજરાતી સાહીત્યની સસ્તા દરની આવૃત્તીઓ લાખોની સંખ્યામાં પ્રકાશીત કરી એમણે વીક્રમ સર્જ્યો છે. ૧૯૭૨માં ઝવેરચંદ મેઘાણીની ૭૫મી જયંતી નીમીત્તે **'કસુંબીનો રંગ'** નામે મેઘાણી સાહીત્યનાં ત્રણ પુસ્તકોનો એક સેટ એમણે પ્રગટ કર્યો. આની એક લાખથી પણ વધુ નકલોની આગોતરી વર્ધી નોંધાયેલી. તે પછી તો ચુંટેલાં પુસ્તકો અને સંક્ષીપ્ત કરાયેલાં પુસ્તકોની વણઝાર ચાલી. વીવીધ લેખકો બીજી ભાષાઓમાંથી આપણા વાચકો સુધી પહોંચી શકે એવી આ સંક્ષીપ્તીકરણની પ્રવૃત્તી પાછળનો મકસદ હતો.

૧૯૮૯માં એમણે ગુજરાતી સાહીત્યના પાંચ ચરીત્રગ્રંથોને ટુંકાવીને **'ચંદનનાં ઝાડ'** નામે એક પુસ્તક પ્રસીદ્ધ કર્યું જેની એક લાખ નકલોનો પ્રીન્ટ ઓર્ડર હતો ! મહેન્દ્રભાઈ માને છે કે, 'ઉત્તમ સાહીત્યની મુળ આવૃત્તીનાં મોટાં પુસ્તકો વાંચવાનો આજે લોકો પાસે સમય નથી કે નથી એની મોંઘી કીમત ચુકવવાની તાકાત. આથી, ટુંકાવેલી સંક્ષીપ્ત આવૃત્તી સસ્તા દરે પ્રગટ થાય તો લાખો લોકો સુધી એ પહોંચે. પછી ઘણા મુળ ગ્રંથો તરફ પણ વળે.'

તેઓ માને છે કે, 'સારાં પુસ્તકોને લોકો સુધી લઈ જવાં હોય તો પુસ્તક પ્રદર્શનો યોજવાં પડે.' વર્ષો સુધી એમણે પુસ્તકમેળાઓ કર્યા છે અને બાકીના સમયમાં ગુજરાતભરની શાળા-કૉલેજો, પસંદગીનાં પુસ્તકોના પઠન માટે એ ખુંદી વળે છે. સાહીત્યના પ્રચારના એ એવા તો ભેખધારી છે કે ભાવનગરમાં થોડાં વર્ષ બાળસાહીત્ય ભરેલી હાથલારી પણ તેઓ ચલાવતા ! બીજા લારીવાળાની જેમ સાંજે જ્યાં જ્યાં લોકોની ભીડ હોય ત્યાં એ લારી લઈને ઉભા રહેતા. અંગત જીવનમાં એ ચુસ્ત ગાંધીવાદી રહ્યા છે. વર્ષો સુધી એમના કુટુંબને માટે જરુરી અનાજ એ જાતે જ દળતા.

'ઘંટી ચલાવવી એ મારા માટે ગાંધીજીના રેંટીયાની જેમ ધ્યાનનો એક પ્રયોગ હતો. મને ઘણા સારા સારા પ્રોજેક્ટો દળતાં દળતાં સુઝેલા.' સાદગીના આગ્રહી આ માણસને અંગત જીંદગીમાં એક જ શોખ છે : આઈસ્ક્રીમ ખાવાનો.

સંક્ષીપ્તીકરણ ઉપરાંત મહેન્દ્રભાઈની અનુવાદો કરવાની જબરી હથોટી છે. વીક્ટર હ્યુગોની ‘નાઈન્ટીથ્રી’, થોર હાયરડાલના ‘કોન્ટીકી એક્સપીડીશન’ અને હેનરીક હેરરના ‘સેવન યર્સ ઈન તીબેટ’ના ગુજરાતી અનુવાદો એમણે કરેલા છે. ઘણાં પુસ્તકોનાં સંપાદન પણ એમણે કરેલાં છે.

સાહીત્ય અંગે વાત કરો તો મહેન્દ્રભાઈ ખુલ્લા દીલે વાત કરે; પણ વ્યક્તી તરીકે એમના જીવન વીશે કુતુહલ દાખવો તો એ કાચબાની જેમ જાતને સંકોરી લે.

‘મારામાં કશું અદ્વીતીય નથી કે તમને જાણવામાં રસ પડે.’ પણ એમનામાં ઘણું અદ્વીતીય છે. તેમનો સાહીત્યપ્રેમ અને પોતે જે અનુભવે છે તેની, સામાન્ય જનતાને અનુભુતી કરાવવાની એમની તાલાવેલી, એ એમનાં બે વીશીષ્ટ લક્ષણો છે. એમણે જે લખ્યું છે તે પરથી એટલું તો ચોક્કસ કે એ ઘણું સારું લખી શકે છે; પણ એમણે મૌલીક લેખનની બહુ તમા રાખી નથી. કેમ? ‘મારી હેસીયત જ નથી. મારી સામે કેવા કેવા આદર્શ પડ્યા છે! કાકાસાહેબ કાલેલકર, સ્વામી આનંદ, ઉમાશંકર જોશી, દર્શક અને મારા પીતા ઝવેરચંદ મેઘાણી. આ બધા હીમાલયનાં ઉત્તુંગ શીખરો જેવા સર્જકો જે ભાષામાં હોય તેમાં મારી કેટલી ગુંજાઈશ?’

આ શરમાળપણું છે કે સ્વને ઓગાળી નાખવાની સભાન પ્રક્રીયા છે એ વીશે કોઈ ખુલાસો તમે મહેન્દ્રભાઈ પાસેથી નહીં મેળવી શકો. ‘આ જન્મે તો ઉત્તમ સાહીત્ય વાંચવું જ છે અને બીજાને વંચાવવું છે. પુરતું ભાથું બંધાઈ જાય આ જન્મે, તો કદાચ આવતા જન્મે મૌલીક લખવાની હીંમત કરીશ.’

ગુજરાતી ભાષા ટકી જશે તો તેની પાછળ આવા નીષ્કામ શાગીર્દોનાં ઋષીકાર્ય જ હશે.

*(તા.૧૬-૨-૨૦૦૭ના **‘નયામાર્ગ’**ના અંકના પાન ૩૧-૩૨ પરથી સાભાર..)*

--તુષાર ભટ્ટ
જે-૩/૧૪, પત્રકાર કોલોની-૧, વીજયનગર, નારણપુરા, અમદાવાદ-૩૮૦ ૦૧૩
ફોનઃ (૦૭૯)૨૭૪૩ ૨૧૫૨/ ૨૭૪૫ ૨૬૯૦ **ઈ-મેઈલ સંપર્ક :** tushar71@sify.com

લેખક પરીચય

‘૧૯૪૨માં જન્મેલા તુષારભાઈ છે એના કરતાં વયમાં નાના લાગે...નવસારી જીલ્લાના ગણદેવી તાલુકામાં જેનું બાળપણ વીત્યું હોય, દક્ષીણ ગુજરાતના અનાવીલો સાથે જેમનો પનારો પડ્યો હોય અને એ બોલવે-ચાલવે વાંકદેખા ન હોય તો નવાઈ જ લાગે!..તુષાર ભટ્ટ બોલે ત્યારે હાસ્યકાર લાગે, લખે ત્યારે કલામીમાંસા સુધી પહોંચી શકે અને જે જવાબદારી એ સંભાળતા હોય તે ગંભીર પ્રકારની હોય તો તેને શુષ્કને બદલે રસપ્રદ બનાવવાના એ માહેર છે...તુષારભાઈ ગુજરાતી બોલે છે ત્યારે લાગે છે કે એ અંગ્રેજી જાણતા જ નથી અને અંગ્રેજી બોલે ત્યારે બીનગુજરાતી લાગે. સન ૧૯૪૨થી તેઓ અમદાવાદમાં ‘ટાઈમ્સ ઓફ ઈન્ડીયા’ના નીવાસી તંત્રી બન્યા તે પહેલાં ‘હીન્દુ’,

'ધી ઈકોનોમીક ટાઈમ્સ', 'આનંદબજાર પત્રીકા', 'ટેલીગ્રાફ' ના ગુજરાતના સંવાદદાતાની કામગીરી સફળ રીતે બજાવી ચુકેલા…ન્યુ યોર્કથી પ્રગટ થતા 'ગુજરાત ટાઈમ્સ'ના સ્થાપક તંત્રી તરીકે પણ સીંહફાળો આપ્યો..

'શેખાદમ આબુવાળા પુરસ્કાર ગુજરાતી પત્રકારત્વના ક્ષેત્રે ભગવતીકુમાર શર્માને મળ્યો તે જ વર્ષે અંગ્રેજી પત્રકારત્વને ક્ષેત્રે નોંધપાત્ર પ્રદાન બદલ તુષાર ભટ્ટને તે મળ્યો : જેમણે સાહીત્ય અને પત્રકારત્વ બન્ને ક્ષેત્રે વીધેયાત્મક ભુમીકા ભજવી એવા ત્રણ મહાનુભાવો તે ભગવતીકુમાર શર્મા, કથાલેખનમાં અલંકાર-વૈભવના ઉપાસક, હરીન્દ્ર પ્રાસાદીક લેખનના પુરસ્કર્તા, તો તુષારભાઈનું લેખન બોલચાલનો રણકો ધરાવે. ગુજરાતના સાંસ્કૃતીક જીવન સાથે સંકળાયેલી વ્યક્તીઓનાં રેખાચીત્રોનું એમનું પુસ્તક **'રેત પરનાં રેખાચીત્રો'** - 'સ્કેચીઝ ઈન ધ સેન્ડ'નું પ્રકાશન 'ઈમેજ' પ્રકાશને કર્યું છે. શ્રી. મનુભાઈ પંચોળી 'દર્શકે' આ પુસ્તક વાંચીને શીર્ષક બદલવા સુચન કરેલું,-'સ્કેચીઝ ઈન ધ સ્ટોન'. આ કંઈ રેત પરની ઓકળીઓ જેવું ક્ષણીક નથી; શીલાલેખ જેવું સ્થાયી થવા સર્જાયેલું કામ છે.'

--**રઘુવીર ચૌધરી**-'રેત પરનાં રેખાચીત્રો'ની પ્રસ્તાવનામાંથી સાભાર…

'ઉંઝાજોડણી'માં અને 'વીજયા' ફોન્ટમાં અક્ષરાંકન : uttamgajjar@hotmail.com

'સન્ડે ઈ-મહેફીલ' -- વર્ષ : બે -- અંક : 100 -- મે 06, 2007

●●●

માત્ર પંદર માસના ગાળામાં **2,70,000** જેટલા ભાષાપ્રેમીઓએ અત્યાર સુધીમાં
<http://www.gujaratilexicon.com> **લેક્સીકોન**ની મુલાકાત લીધી. આપને
પણ **લેક્સીકોન**ની આ નવી **interface**ની મુલાકાત લેવાનું નીમંત્રણ છે.
આપ સૌના સહયોગ થકી **સન્ડે ઈ–મહેફીલ**ના **5000** જેટલા વાચકો થયા અને રોજેરોજ નવાં નામો ઉમેરાતાં
જાય છે એ પુરવાર કરે છે કે, દેશવીદેશમાં ગુજરાતી વાચનના રસીયા બહુ મોટી સંખ્યામાં છે જ…
સૌનો આભાર..અમારી **સન્ડે ઈ–મહેફીલ**ની અત્યાર સુધીની જુની સઘળી પીડીએફ ફાઈલો અમારી વેબસાઈટ
http://gujaratilexicon.com/index.php?action=downloadSeM
પરથી સરળતાથી ડાઉનલોડ થઈ શકશે. આ જ વેબ સાઈટ પરથી **લેક્સીકોન** અને **શ્રી વીપુલ કલ્યાણી**
તરફથી **લંડન**થી પ્રકાશીત થતા **ઓપીનીયન**ની અને **શ્રી. પ્રવીણ વાઘાણી** (**મેલ્બોર્ન–ઓસ્ટ્રેલીયા**) તરફથી
પ્રકાશીત થતા **'માતૃભાષા'** માસીકોની મુલાકાતે પણ જઈ શકાશે..

●●●

:સન્ડે ઈ-મહેફીલ:

૧૦૦ સપ્તાહથી, એક પણ રવીવાર ચુક્યા સીવાય, આપ સૌને સથવારે આ સન્ડે ઈમહેફીલની વાચનયાત્રા સતત
વહેતી રહી છે..સૌ મીત્રો પ્રત્યે આભારની લાગણી સાથે એક સો મહેફીલની સળંગ યાદી આ સાથે આપી છે.
કૃતી-કર્તા પસંદ કરી, તે મનગમતી કૃતી અવકાશે માણવા કે તેની પીડીએફ ડાઉન લોડ કરવા

http://gujaratilexicon.com/index.php?action=downloadSeM
ની મુલાકાત લેવા વીનંતી છે.
ફરી સૌ વાચકમીત્રોનો આભાર…

‘સન્ડે ઈ-મહેફીલ’

--અનુક્રમણીકા--

૦૧. સીનીયર સીટીઝન..................................ગુણવંત શાહ............ ....તા.૨૯:૦૫:૦૫
૦૨. ગરવી ગુજરાતણ...................................ગુણવંત શાહ...................તા.૦૫:૦૬:૦૫
૦૩. ધુપછાંવ..દીનેશ પંચાલ...................તા.૧૨:૦૬:૦૫
૦૪. ગઝલ-હઝલ......................................બેકાર.........................તા.૧૯:૦૬:૦૫
૦૫. ચાલ, કાગળ વાંચીએ (ગઝલ).......................ભગવતીકુમાર શર્મા ....તા.૨૬:૦૬:૦૫
૦૬. જીંદગી..ચન્દ્રકાંત બક્ષી...................તા.૦૩:૦૭:૦૫
૦૭. વીશ્વ એક નીડ અને એક સૉનેટ....................ઉશનસ્......................... તા.૧૦:૦૭:૦૫
૦૮. મારા બાપુની કહાની..............................મંજુલા પારેખ.....................તા.૧૭:૦૭:૦૫
૦૯. દાદા મને..(બાળકાવ્ય)..........................બળવંત પટેલ.................... તા.૨૪:૦૭:૦૫
૧૦. પાનખરે વસંત...................................અનંત.......................... તા.૩૧:૦૭:૦૫
૧૧. કમુબહેન-(વાર્તા)...............................ડૉ. જયંત મહેતા................. તા.૦૭:૦૮:૦૫
૧૨. તે પંથીની ઉપર પથરો..(હઝલ)....................નીર્મીશ ઠાકર.................... તા.૧૪:૦૮:૦૫
૧૩. પ્રાસ્તાવીક અને ઘડપણઃ મનની અવસ્થા............ગુણવંત શાહ.................... તા.૨૧:૦૮:૦૫
૧૪. આપણા હાથની વાત..............................શાંતીલાલ ડગલી................તા.૦૪:૦૯:૦૫
૧૫. જન્મસીદ્ધ અધીકાર...............................ગુણવંત શાહ.................... તા.૧૧:૦૯:૦૫
૧૬. ચાલો, બાળક બનીએ............................-મોહમ્મદ માંકડ..................તા.૧૮:૦૯:૦૫
૧૭. મમ્મી (બાળકાવ્ય)...............................બળવંત પટેલ....................તા.૨૫:૦૯:૦૫
૧૮. ગાંધી-વાણી-મહાત્મા ગાંધી અને માનસીક તાણ.....મંજરી મેઘાણી...................તા.૦૨:૧૦:૦૫
૧૯. માધીનો છોકરો-રવીશંકર મહારાજ અને પટલાણી (કાવ્ય)મનસુખ નારીયા...............તા.૦૯:૧૦:૦૫
૨૦. ખોવાયેલું પાકીટ (વાર્તા)..........................’હરીશ્ચંદ્ર‘........................તા.૧૬:૧૦:૦૫
૨૧. ધર્મ અને વીજ્ઞાન (કાવ્ય) અને ભલો સાધક..........બળવંત પટેલ....................તા.૨૩:૧૦:૦૫
૨૨. માની ના લેશો કે હું................................સુરેશ દલાલ.....................તા.૩૦:૧૦:૦૫
૨૩. કવનમાં વકીભવન..(હઝલ).......................નીર્મીશ ઠાકર.....................તા.૧૩:૧૧:૦૫
૨૪. બપોરના તડકામાં.................................ગુણવંત શાહ.....................તા.૨૦:૧૧:૦૫
૨૫. છોટુકાકાનાં અસીલો..............................સ્વામી આનંદ....................તા.૨૭:૧૧:૦૫
૨૬. બાળકનું સ્વતંત્ર વ્યક્તીત્વ સ્વીકારો.................પ્રા.રમણ પાઠક...................તા.૦૪:૧૨:૦૫
૨૭. પ્રસન્ન દામ્પત્ય..અને. ‘છે..નથી!’ (કાવ્ય)...........રાજીવ સવાણી...................તા.૧૧:૧૨:૦૫
૨૮. સુખ...અજ્ઞાત..........................તા.૧૮:૧૨:૦૫
૨૯. ઉઘાડી આંખ (વાર્તા)..............................બળવંત પટેલ.....................તા.૨૫:૧૨:૦૫
૩૦. વૃદ્ધોનો આદર...................................વલ્લભાઈ ઈટાલીયા...............તા.૦૧:૦૧:૦૬
૩૧. ખોવાયેલો ભગવાન...............................સ્વ.અનીરુદ્ધ બ્રહ્મભટ્ટ..............તા.૦૮:૦૧:૦૬
૩૨. ભારેલા અગ્નીના તણખા........પ્રૉ.જે.પી.મહેતા....રસાસ્વાદ.....યશવંત મહેતા.......તા.૧૫:૦૧:૦૬
૩૩. ઝરુખડે દીવા બળે..(શબ્દોનો સ્વયંવર)..............રોહીત શાહ......................તા.૨૨:૦૧:૦૬
૩૪. ધીરુબહેન..પ્રવચન.....ઈ-શબ્દકોશ લોકાર્પણ..અહેવાલ..બળવંત પટેલ................તા.૨૯:૦૧:૦૬
૩૫. આપણી દુર્બળતાઓ...............................સ્વામી સચ્ચીદાનંદજી (દંતાલીવાળા)તા.૦૫:૦૨:૦૬
૩૬. સહજ સમાધ..‘માધવ ગોર’.......................(ડૉ.કનુભાઈ જાની)...............તા.૧૨:૦૨:૦૬
૩૭. નવવધુ-સાસુમા અને સાસુમા-નવવધુ..............જયંત ગો. ગાંધી....................તા.૧૯:૦૨:૦૬
૩૮. પેટોબા..ડૉ.મહેરવાન ભમગરા..............તા.૨૬:૦૨:૦૬
૩૯. સંસ્કારીતાની ઈજારાશાહી હોય ખરી?..‘મનની વાત’..સુધા મુર્તી.......................તા.૦૫:૦૩:૦૬
૪૦. ઉંઝાજોડણી વીશે.................................બળવંતભાઈ પટેલ................તા.૧૨:૦૩:૦૬
૪૧. કથા-વ્યથા એક દીકરીની...(વાર્તા)................‘હરીશ્ચંદ્ર’........................તા.૧૯:૦૩:૦૬
૪૨. શ્રી. રતીલાલ ચંદરયા સાથે મુલાકાત...............સંકલીત..........................તા.૨૬:૦૩:૦૬

૪૩. સાહીત્યનું ઈનામબજાર .... સ્વ. ચન્દ્રકાંત બક્ષી................તા.૦૨:૦૪:૦૬
૪૪. પ્રસંગવીશેષ...............................ડૉ. યોગેન્દ્ર વ્યાસ..................તા.૦૯:૦૪:૦૬
૪૫.ડેડી : એક સર્વનામ...........................રીવા બક્ષી.(પુસ્તક પરીચય).........તા.૧૬:૦૪:૦૬
૪૬.મારા દાદા-મારાં દાદી (કાવ્યો)...................બળવંત પટેલ......................તા.૨૩:૦૪:૦૬
૪૭.ખોટું અને ખરાબ...............................ચન્દ્રકાંત બક્ષી.....................તા.૩૦:૦૪:૦૬
૪૮. એલોપથીને અમથી વગોવશો નહીં................ગુણવંત શાહ......................તા.૦૭:૦૫:૦૬
૪૯. ચાણક્ય અને ચાર્વાક..........................ચન્દ્રકાંત બક્ષી.....................તા.૧૪:૦૫:૦૬
૫૦. આનંદઘન કો ક્યા?..(વાર્તા)....................મધુકાંતા ગજ્જર....................તા.૨૧:૦૫:૦૬
૫૧.શ્રેષ્ઠની અપેક્ષા સેવો..........................અનામી.. .... તા. ૨૮:૦૫:૦૬

‘સન્ડે મહેફીલ’--વર્ષ-બીજું

‘વીદેશ-સર્જનોત્સવ’

૫૨. હીમવર્ષા...(કાવ્ય)...................ડૉ. નીલેશ રાણા...........................તા.૦૪:૦૬:૦૬
૫૩. એક દીલ સો અફસાને..(હાસ્યનીબંધ)....હરનીશ જાની..............................તા.૧૧:૦૬:૦૬
૫૪. આ કવીતા તેમને માટે..(કાવ્યો)..........વીરાફ કાપડીયા...........................તા.૧૮:૦૬:૦૬
૫૫. ભુવનમનમોહીની... (વાર્તા)............કીશોર રાવળ..............................તા.૨૫:૦૬:૦૬
૫૬. લંડનની બસના ઉપલા માળેથી...........ભદ્રા વડગામા.............................તા.૦૨:૦૭:૦૬
૫૭. ચાર કાવ્યો...(કાવ્યો).................નટવર ગાંધી...............................તા.૦૯:૦૭:૦૬
૫૮. નવી સભ્યતા.........................કનક રાવળ............................... તા.૧૬:૦૭:૦૬
૫૯. બૉમ્બ બ્લાસ્ટ..........................વીજય શાહ...............................તા.૨૩:૦૭:૦૬
૬૦. ક્રીકસાઈડ.............................સુચી વ્યાસ................................તા.૩૦:૦૭:૦૬
૬૧. વીશ્વાસ...............................ડૉ. વસુધા ઈનામદાર......................તા.૦૬:૦૮:૦૬
૬૨. ત્રણ રચના..(કાવ્યો)...................પ્રીતી સેનગુપ્તા...........................તા.૧૩:૦૮:૦૬
૬૩. ચા વીશે..ચાર બોલ....................મધુરાય..................................તા.૨૦:૦૮:૦૬
૬૪. ગઝલો....(ગઝલો)....................‘રસીક મેઘાણી’.............................તા.૨૭:૦૮:૦૬
૬૫. બે કાવ્યો...(કાવ્યો)....................ઈન્દ્ર શાહ.................................તા.૦૩:૦૯:૦૬
૬૬. ભાષાઃ પુજ્ય કે પ્રીય....................હયદર અલી જીવાણી.......................તા.૧૦:૦૯:૦૬
૬૭.હમને તો જબ કલીયાં માંગીં.............. રાહુલ શુક્લ................................તા.૧૭:૦૯:૦૬
૬૮.કાવ્ય-કુસુમો.(કાવ્યો)....................પન્ના નાયક................................તા.૨૪:૦૯:૦૬
૬૯. ગાંધીજીવનના ત્રણ પ્રસંગો...............હંસા જાની..................................તા.૦૧:૧૦:૦૬
૭૦. ઋણાનુબંધ............................પ્રવીણ પટેલ ‘શશી’......................... તા.૦૮:૧૦:૦૬
૭૧. રીઅર વ્યુ મીરર.........................ચંદુ શાહ...................................તા.૧૫:૧૦:૦૬
૭૨.દીલ હૈ કી માનતા નહીં ....હરનીશ જાની............................ .તા.૨૨:૧૦:૦૬

‘વીદેશ-સર્જનોત્સવ’ સમાપ્ત

૭૩.પ્રતીકાવ્યો............................પ્રા.નટવરલાલ પ્ર.બુચ......................તા.૨૯:૧૦:૦૬
૭૪.મોતીની ઢગલી...........................સં. મહેન્દ્ર મેઘાણી.........................તા.૦૫:૧૧:૦૬
૭૫.ગુરુ...................................યોગેન્દ્ર પરીખ.............................તા.૧૨:૧૧:૦૬
૭૬. દાંપત્ય...............................‘હરીશ્ચન્દ્ર’.................................તા.૧૯:૧૧:૦૬
૭૭. યુવાનીમાં કરવા જેવા નશાઓ...........ગુણવંત શાહ...............................તા. ૨૬:૧૧:૦૬
૭૮.‘આપરો જે.આર.ડી’....................સુધા મુર્તી..(અનુવાદઃ સોનલ મોદી)..........તા. ૦૩:૧૨:૦૬
૭૯.‘સીત્તરમે વરસે...અદ્‌ભુત વળાંક!’.......ડૉ.શશીકાંત શાહ...........................તા.૧૦:૧૨:૦૬
૮૦.સુરેશ દલાલ-૭૫મે.....................નીર્મીશ ઠાકર................................તા.૧૭:૧૨:૦૬
૮૧.પાનખરનું પાન.........................જય ગજ્જર..................................તા.૨૪:૧૨:૦૬
૮૨.ઉજલાસીંઘ.............................ગોવીંદ રાવલ................................તા.૩૧:૧૨:૦૬
૮૩.સુતેલું એક સંભારણું.....................કાન્તી મેપાણી...............................તા.૦૭:૦૧:૦૭
૮૪. મનના મોરપીંછ.......................દીનેશ પંચાલ...............................તા.૧૪:૦૧:૦૭

૮૫. પરીશ્રમના ખેપીયા : મારા બાપુ.........ડૉ.શરીફા વીજળીવાળા.......................તા. ૨૧:૦૧:૦૭
૮૬. ધર્મ-નવી દ્દષ્ટીએ.......................સ્વામી શ્રી. સચ્ચીદાનંદજી(દંતાલીવાળા)......તા. ૨૮:૦૧:૦૭
૮૭. વીતેલું વર્ષ : રક્ષાબંધન પર્વ..............પ્રા. એ.ટી. સીંધી 'મૌલીક'...................તા. ૦૪:૦૨:૦૭
૮૮. કાવ્યકુસુમો............................પ્રદ્યુમ્ન તન્ના (ઈટલી)........................ તા. ૧૧:૦૨:૦૭
૮૯. આટાનો સુરજ.........................રતીલાલ અનીલ..............................તા. ૧૮:૦૨:૦૭
૯૦. મારું સાચું કુટુંબ........................ડૉ. યાસીન દલાલ............................તા. ૨૫:૦૨:૦૭
૯૧. હું, બાલુભાઈ..........................રોહીત પંડ્યા.(અમેરીકા)....................તા. ૦૪:૦૩:૦૭
૯૨. મને ના પોષાય.........................ડૉ.ચન્દ્રકાન્ત ટોપીવાળા......................તા. ૧૧:૦૩:૦૭
૯૩. ગઝલ-મહેફીલ.........................ભગવતીકુમાર શર્મા.........................તા. ૧૮:૦૩:૦૭
૯૪. નમુનેદાર બેસણું........................જગદીશ શાહ..............................તા. ૨૫:૦૩:૦૭
૯૫. આપણાં જીવનમુલ્યો...................અવંતીકા ગુણવંત.......................... તા.૦૧:૦૪:૦૭
૯૬. ગુજરાતી ભાષાનો 'રોકડીયો' હીસાબ....લલીત લાડ.................................તા. ૦૮:૦૪:૦૭
૯૭. સત્યની સ્ટ્રીટ લાઈટ્સ...................ગુણવંત શાહ...............................તા. ૧૫:૦૪:૦૭
૯૮. બે પેઢી : બે પત્ર.........................વીનય કવી(લંડન)..........................તા. ૨૨:૦૪:૦૭
૯૯. દીકરી વીનાના પીતા....................દીનેશ પાંચાલ.............................. તા. ૨૯:૦૪:૦૭
૧૦૦. શબ્દના શાગીર્દ નીવૃત્ત થાય છે.........તુષાર ભટ્ટ.................................તા.૦૬:૦૫:૦૭

●

Ratilal Chandaria, e-mail:rpchandaria@comcraft.com

Balvant Patel, e-mail:balvantpatel@icenet.net

Uttam Gajjar, e-mail:uttamgajjar@hotmail.com

May 6, 2007

●

'હીંદુ તરીકે મારી પ્રાર્થના એ ન હોય કે ઈતર ધર્મના હીંદુ ધર્મ સ્વીકારે, અથવા મુસલમાનની પ્રાર્થના એ ન હોય કે બીજા ધર્મના બધા ઈસ્લામ સ્વીકારે, કે ખ્રીસ્તીની એ પ્રાર્થના ન હોય કે બધા ખ્રીસ્તી થાય. આપણી પ્રાર્થના તો એ હોવી જોઈએ કે સૌ પોતપોતાના ધર્મમાં મક્કમ બને; ખ્રીસ્તી સાચો ખ્રીસ્તી બને, હીંદુ સાચો હીંદુ બને, મુસલમાન સાચો મુસલમાન થાય.' -મો.ક. ગાંધી (**'નવજીવન'** : ૨૨-૧-૧૯૨૮)

●

'સવર્ણ હીંદુઓ સામે મારી મોટામાં મોટી ફરીયાદ એ છે કે એમણે મજુરોનાં કામને ગધ્ધાવૈતરું બનાવી મુક્યું છે. એમાંથી એ લોકોને આનંદ મળતો નથી, તેમ એ કામમાં એમને કશો રસ પણ નથી. એનાથી માણસની સુક્ષ્મવૃત્તીઓ જડ થઈ જાય છે. ગામડાંના લોકો પશુ કરતાં ભુંડી રીતે જીવે છે. આપણા લોકોએ બુદ્ધીપુર્વક ને આનંદભેર શરીરશ્રમ કર્યો હોત, તો આજે આપણે જુદી જ સ્થીતીમાં હોત.'

-મો.ક. ગાંધી (**'હરીજનબંધુ'** : ૨-૮-૧૯૩૬)

●

'જેને માટે પુરુષ પોતે જવાબદાર છે એવાં સઘળાં અનીષ્ટો પૈકી, માનવજાતના શ્રેષ્ઠતર અર્ધાંગનો તેણે કરેલો ગેરઉપયોગ સૌથી વધારે હીન અને પાશવી છે.' -મો.ક. ગાંધી (**'માઈન્ડ ઑફ મહાત્મા ગાંધી'**)

●

'ગાંધી-ગંગા'-ભાગ-એક (સંપાદક : મહેન્દ્ર મેઘાણી, પ્રકાશક : ગોપાલ મેઘાણી, લોકમીલાપ ટ્રસ્ટ, પો.બો. 23, ભાવનગર-364 001, પૃષ્ઠ : 162, મુલ્ય : 30 રુપીયા, વીદેશમાં : $ 5 વીમાન-ટપાલખર્ચ સાથે)ના પાન નં. ૨૩૦ પરથી સાભાર-- **સંપર્ક :** lokmilaptrust2000@yahoo.com

●